

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการคุ้มครองและการใช้ประโยชน์พื้นที่เกษตรอย่างยั่งยืนเป็นการศึกษาสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินเกษตรกรรม ลักษณะการถือครองและปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตลอดทั้งความรุนแรงของผลกระทบในด้านต่างๆ ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลง นอกจากนั้นยังได้ศึกษาถึงความจำเป็นที่จะต้องคุ้มครองและใช้ประโยชน์พื้นที่เกษตรกรรมอย่างยั่งยืน เพื่อหาข้อเสนอแนะแนวทางและมาตรการที่เหมาะสมในการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมให้เกิดความยั่งยืน โดยใช้วิธีการศึกษาและทบทวนเอกสาร รายงานจากข้อมูลทุติยภูมิ

ผลการศึกษาพบว่าที่ดินเกษตรกรรมมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง กว่า 1 ล้านไร่ ในช่วงปี 2535-2544 ซึ่งเป็นอัตราการลดลงที่ไม่สูงมาก เนื่องจากการนำพื้นที่ที่เหมาะสมทางการเกษตรไปใช้ในกิจกรรมอื่นในขณะเดียวกันพื้นที่อื่นที่ไม่เหมาะสมกลับถูกนำมาใช้เพื่อการเกษตรแทน ปัจจัยสำคัญที่ทำให้พื้นที่เกษตรกรรมลดลงคือ การเพิ่มของประชากร นโยบายการส่งเสริมการเกษตร การพัฒนาเส้นทางคมนาคม ความเจริญทางด้านเทคโนโลยี การมุ่งเน้นการพัฒนาด้านอุตสาหกรรม นโยบายส่งเสริมการลงทุนและการท่องเที่ยว การเก็งกำไรในที่ดิน ราคาพืชผลการเกษตร ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรดิน การใช้ที่ดินไม่มีประสิทธิภาพและการสร้างเขื่อน

การลดลงของพื้นที่เกษตรกรรมส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศโดยรวม เนื่องจากภาคการเกษตรเป็นแหล่งผลิตอาหาร สร้างงาน และสร้างรายได้ แก่ประชากร อย่างไรก็ตามมีการดำเนินการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมมาแล้วกว่า 20 ปี แต่ยังไม่สามารถบรรลุผลของการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมอย่างแท้จริง เนื่องจากมีข้อจำกัดสำคัญ 2 ประการ คือ (1) ขาดกฎหมายเฉพาะสำหรับการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม และ (2) ขาดความชัดเจนในแนวทางและการแปลงแผนและนโยบายไปสู่การปฏิบัติ

ดังนั้นการคุ้มครองและการใช้ประโยชน์พื้นที่เกษตรกรรมอย่างยั่งยืนนั้นจึงต้องมีการดำเนินงาน 2 ส่วน คือ (1) การดำเนินการโดยเร่งด่วนจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมด ซึ่งได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ให้เกิดเป็นรูปธรรมเพื่อการคุ้มครองพื้นที่ที่มีความเหมาะสมให้คงไว้เพื่อประโยชน์ทางการผลิตทางการเกษตรเท่านั้น และ (2) ต้องมีเครื่องมือในการดำเนินงานเพื่อผลักดันและขับเคลื่อนให้เกิดผลการดำเนินงานสำเร็จตามเป้าหมาย

คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการ การจัดการการคุ้มครองและการใช้ประโยชน์พื้นที่เกษตรกรรมอย่างยั่งยืนให้มีประสิทธิภาพ ไว้ 3 ประการ คือ (1) การเสนอร่างกฎหมายสำหรับการคุ้มครองและการใช้ประโยชน์พื้นที่เกษตรกรรมอย่างยั่งยืนเป็นกฎหมายเฉพาะ (2) รัฐควรจัดตั้งองค์กร/เงินทุน เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานการคุ้มครองและการใช้ประโยชน์พื้นที่เกษตรกรรมอย่างยั่งยืนทั้งในระดับชาติและท้องถิ่น และ (3) การสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับประชาชนให้เห็นถึงความจำเป็นและความสำคัญที่จะต้องให้มีการคุ้มครองและการใช้ประโยชน์พื้นที่เกษตรกรรมอย่างยั่งยืน โดยการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและการดำเนินงานตลอดจนการปฏิบัติอย่างเคร่งครัดภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายการคุ้มครองและการใช้ประโยชน์พื้นที่เกษตรกรรมอย่างยั่งยืน

ABSTRACT

The objectives of this research were to study the situation of agricultural land use, landholding and factors influencing land use changed as well as the impacts to other sectors, to examine the necessary on agricultural land protection and sustainable utilization to provide the appropriate guideline and measurement for the future agricultural land protection and sustainable utilization. This analysis of the research was based on the secondary data from several sources.

The study showed the gradually decreased of agricultural land approximately 1 million rais during 1992 to 2001. The proportion of land decreased was not so high. This was due to the fertile agricultural land was used for the other purposes and other unsuitable land for agricultural was used instead. The factors influencing the change were population increasing, agricultural development policy, rapidly development of transportation system, high technology, industrial sector, tourism and real estate, fluctuation of agricultural production price, land resource deterioration; inefficient land used and dam construction.

Reduction of fertile agricultural land affected to economic and social development of the country, because agricultural sector is the source of food product, job creation and income generation. However, agricultural land protection has been operated more than 20 years but it still ineffective. This caused by the two major issues comprising of lack of specific law and unclear implementation guidelines for agricultural land protection and sustainable utilization. Therefore, the two following aspects were needed to operate urgently; i) the collaboration of all stakeholders including government agencies, private sector and civil society to formulate the suitable protection model for agricultural land and ii) the effective tools to push the implementation of agricultural land protection.

Based on the findings, the three following suggestions for agricultural land protection and sustainable utilization were; i) the specific law on an agricultural land protection and sustainable utilization should be developed, ii) the government should establish specific organizations and support sufficient budget for operation of agricultural land protection and sustainable utilization in both national and local levels; and iii) to increase people's awareness on the essential of the agricultural land protection and sustainable utilization to involving people in policy formulation and implementation by law.